

Om de forskjellige Midler til Heste- avlens Fremme.

Foredrag, holdt i det kgl. Landhuusholdnings-Selskab d. 18de Januar 1860
af Professor B. Prosch.

Ligesaa villige som de fleste Landmænd maatte være til at indrømme, at Hesteavlens, baade paa Grund af sin landoekonomiske Betydning i Almindelighed, og formedelst det store Udlæg, som den kræver, fremfor de andre Retninger af Huusdyravlen fortjener og behøver Opmuntring og Understøttelse, ligesaa afvigende ere Meningerne, naar det Spørgsmaal reises, paa hvilken Maade dette Diemed bedst og sikkest er at naae. Ogsaa for Diebliffet, da det staaer til at vente, at de hidtil gjældende Bestemmelser for Huusdyravlens (og navnlig Hesteavlens) Fremme ville undergaae nogle Smaaforandringer, og Opmærksomheden for denne Sag turde være mere levende end sædvanlig, staae forskjellige Meninger skarpt ligeoverfor hverandre; det vil derfor maaskee ikke synes utidigt at forsøge en Belysning af de forskjellige Veie, ad hvilke man hidtil har stræbt mod et saa anerkjendt ønskeligt Maal, for at det muligt turde blive klart, at hver virker paa sin særegne Maade, og idet den saaledes har baade sine eiendommelige Fordele og Mangler, mere trænger til at udfyldes end til at erstattes af de øvrige.

Der gives dem, som mene, at enhver Bestræbelse for Hesteavlens Fremme bør gaae ud paa, at gjøre Opdrættet lønnende, og at man, naar blot dette Maal opnaaes,

trostigen kan overlade Concurrencen og Esterispørgslen alt det øvrige. Saadanne søge i Rytteriets og i Fyrsters og Rigmænds Indkjøb i Landet selv den bedste baade Spore og Belønning for et fortrinligt Opdræt, og de stræbe i Reglen tillige gennem Toldsatserne at sikke det indenlandske Tillæg en yderligere Begunstigelse. Erfaringen har imidlertid ikke i hele sit Omfang bekræftet de herpaa støttede Slutninger, og det af indlysende Grunde. Under sine Bestræbelser for at tilfredsstille Lugsmarkedets Fordringer fjerner Opdrætteren sin Stamme mere og mere fra den Form, der passer for Agerbruget og Fragtkjørselen; alle de Individer, der falde mindre tilfredsstillende ud, eller blot støde den herskende Smag, tynde derfor som en Tillægsbyrde paa Opdrætningsomkostningerne for de faa mere heldigt stillede, og det er sjældent, at nogen Opdrætter i Længden kan rose sig af Regnebogens Facit ved denne Axl. Hertil kommer endnu, at Opdrættet medtager saa lang Tid, at Conjuncturerne og især den konstigt forøgede Esterispørgsel have forandret sig, vendt sig i andre Retninger, eller at Interessjen er fjølnet, naar de Dyr, der i Tillid til samme ere fremkaldte, endelig ere modne til at møde paa Markedet. Sætningen bliver i og for sig vistnok sand; men i den Retning, i hvilken den hyppigst paakaldes, i Interesse af al den Axl, der gaaer ud over det, der ligesom ledsager (og følger af) Agerbrugets Tilstand, vil den altid vise sig at fluffe, eftersom det, der udkræves til at gjøre denne Deel af Aflen lønnende, er saa overordentlig meget, at det ikke ved Kunst kan fremkaldes, hvor Conjuncturerne ikke selv føre det med sig.

Med langt større Ret gjøres der derimod af Andre gjældende, at Bestræbelserne bør begynde fra Roden af, fra selve Agerbruget. Saa gode Græsgange, rigeligt og kraftigt Foder, gode rummelige og sunde Stalde, hensigtsmæssige Bogne, Seletøier og Agerdyrkningsredskaber, bedre Veie o. s. fr., da ville Fremskridtene, hvad Hestens Form, Kraft og Lethed angaae, heller ikke lade vente paa sig. De, der tale saaledes,

have ubetinget Ret, forsaavidt alle andre Midler ville vise sig frugtesløse, naar de ikke understøttes af en saadan velbetant og gennemført Pleie; men en anden Sag er det dog, om ikke desforuden ogsaa andre Kræfter, andre Bevæggrunde kunne og bør kaldes i Virksomhed.

Som mere direkte Midler maa nævnes: Belønninger eller Præmier, knyttede til afslagne Prøver eller til Udstillinger, fremdeles Underholdspenge, Fribedækninger og Landstutterier eller Udstationering af gode Tillægsdyr.

De to første Slags Understøttelser have det fælles, at de tildeles som Følge af en Concurrence eller Kappelstrid imellem de fremstillede Individier; men i første Tilfælde er Udfaldet afhængigt af en Kraftprøve, idet Dyrets Ydelser ere ene afgjørende, i andet Tilfælde derimod af udvalgte Mands Skjøn. Ved første Diekast maa det nu vistnok synes, at der ikke kan være Tvivl om, hvilken af disse Maader der fortjener Fortrinet som den meest hensigtsjvarende; thi naar Valget stilles imellem godtgjort Virkelighed og formodet Mulighed, ville de Fleste ubejeet foretrække det Første; og det er ogsaa bekjendt nok, at Guldblodets og Veddeløbet Belyndere til alle Tider have benyttet denne tilsyneladende Viisdom og Upartisthed, som Kraftprøven medfører, til dermed at bevæge den offentlige Mening og vinde den for sine Planer. Men naar vi gennemgaaende see Lydratterne ligesaa bestemt stille sig paa den modiatte Side, saa vil det ikke længe kunne være skjult, at Spørgsmaalet ikke er ganske saa simpelt, som det fra først af skulde synes, og at de Slutninger, man gjerne vil drage af „Ydelsen“, dog maa have noget urigtigt klæbende ved sig, eller at de idetmindste ikke ganske oplyse det, der fornøstigtviis spørges om. Det vil derfor maaskee være lønnende at betragte denne Ting lidt nærmere.

Det maa da først udhæves, at Bedømmelsen efter Ydelse og Bedømmelsen efter Skjøn (eller efter Dyrets Ydre) just ikke staae ganske saa modsatte hinanden, som det maaskee først skulde synes, og som man ligeoverfor den mindre Kyndige

ofte vil gjøre gjældende. Bygningslæren, som efterviser Sammenhængen mellem de ydre Former og Dyrets indre Kraft og særegne Brugbarhed, hviler nemlig heelt og holdent paa et Erfarings-Grundlag. Den er kun blevet til derved, at man i Tidernes Løb er bleven opmærksom paa, at Dyr, der udviste særegne Egenskaber, ogsaa vare i Besiddelse af visse Eiendommeligheder i Form. Man lededes snart til at sætte de saaledes samtidigt optrædende Særegenheder i Aarsagsforbindelse indbyrdes; først maaffee mere ubestemt og svævende, saaledes som det viser sig for dem, der ved at særdes eller beskæftige sig meget med Dyret, saae hvad man kalder „Die“ eller et „praktisk Greb“ for samme, uden at det Opfattede dog staaer dem saa klart, at de formaae at udtrykke det i Ord eller meddele det; men senere ogsaa saaledes, at man ved at trænge dybere ind i Sagen, ved at udgranske Bygningen og Livsvirksomheden, i mange Tilfælde saae sig i Stand til at forstaae Sammenhængen, til at begribe, at det ogsaa efter Lovene for Livet maatte være saaledes, hvorved det altsaa lykkedes at hæve Opfattelsen til Theorie. Grindrer man tillige, at det i det levende Legeme er den levende Virksomhed, der former alle Legemets Dele efter sig; at Dyret kun derfor har sin særegne Form, fordi det særdes, lever og rører sig paa en saadan Maade, at derved netop denne Form fremkaldes; at det er Brugen af Musklen \circ : Dyrets Bevægelse, baade Bevægelsens Maade og Bevægelsens Grad, der giver Musklen sin Udvikling og Fylde, og at det atter er Musklen, der former Knoften ved at lede dens Udvikling, da vil man finde det mindre uforklarligt, at man med forholdsvis stor Sikkerhed kan læse Dyrets Ydelse i dets Form, forudsat rigtignok, at man kjenner Alphabetet.

Og dog maa hertil endnu føies, at Ydrelæren (og ligeledes Bedømmelsen efter Skjøn) til enhver Tid har optaget en hensigtsvarende, meer eller mindre alfidig og omfattende Prøvelse som et uundværligt og væsentligt Led af Undersøgelsen i sig. Efter Dyrets hele Præg og Bestemmelser er Prøven

snart mere simpel, idet der for det øvede Die ofte kun behøves nogle ganske faa Bevægelsesyttringer, for at det kan blive klart, at Maskineriet ogsaa virkelig arbejder saaledes som Bygningen lover det; snart stiger derimod Proven i Grad og Omfang, naar der enten er nogen Usikkerhed eller Uoverensstemmelse tilstede, eller Dyrets høiere Udvikling og Værd kræver at stilles i et klarere Lys. Saa ofte det derfor er lykkes at fremstille en virkelig oplysende og praktisk Prøve, har Ydrelæren aldrig undladt at tilegne sig den som et Middel mere til Sandhedens Opnaaelse; men Ulykken er netop den, at det er saa saare vanskeligt at opstille Prøveaader, der have noget almeengyldigt Værd. Det er saaledes ikke nogen sandtru Gjengivelse af den virkelige Sammenhæng, naar man stiller den Dom, der støttes paa Ydelse, som Modsatning til den, der begrundes paa den gjængse Undersøgelse; thi Sandheden er den, at der i første Tilfælde dommes efter Ydelsen alene, i sidste efter den paa en grundig og fleersidig Prøvelse af Bygning og Ydelse tilsammen støttede Indsigt i Dyrets hele Væsen og Beskaffenhed. Prøver have ogsaa til forskjellige Tider været anvendte overalt, kun forskjellige efter Landets og Egnens Skif; og om end de, der stærkest paa kalde Prøver, sjældent tænke paa andet end Beddeløb, og derfor ugjerne ville tillægge andre end Englænderne og høist Araberne saadanne, saa skulle vi dog her kun nævne, for at blive staaende ved det mere bekjendte, at der tidligere ved alle ansete Stutterier er anvendt en i sin Art nok saa betydningssfuld og næsten ligesaa anstrengende Prøve, nemlig Rideskolen.

Skulde vi anskueliggjøre, hvorledes Forholdet stiller sig imellem dem, der ville domme efter Ydelsen alene, og dem, der kun tillægge denne Værd i Forbindelse med Undersøgelsen af Bygningen, da kunde vi maaskee sammenstille Bedømmelsen af Hesten med Bedømmelsen af en Dampmaskine (s. Ex. af en Dampvogn eller et Dampskib). Exemplet frembyder nemlig meget træffende Analogier med Hensyn til det, hvorpaa det her kommer an; vi have i begge en Konstruktion eller en Bygning, der virker efter alminde-

lige mekaniske Love, og ligeiøms Damptrykket i Maskinen saaledes kan ogsaa Nervelevet i det dyriske Legeme virke med større eller mindre Kraft efter sin forskjellige Spænding; i begge er altsaa Udelsen Produktet af to Faktorer, som det maa være vigtigt for os at kunne vurdere saavel hver for sig som tiljammen. Men medens der neppe er Rogen, der, naar Talen var om Maskinens Bedømmelse, vilde blive staaende ved Betragtningen af dens Udeler alene, saa gjøre dog Kraftprovernes Talsmænd sig stadigens skyldige i denne Feil, naar det gjælder Hesten. For Maskinens Bedkommende ere alle paa det Rene med, at det gaaer „naturligt“ til, og de ville derfor ogsaa have Sikkerhed for, at Maskineriet kan holde, o: at der ikke gaaer større Kraft paa nogen enkelt Deel, end den efter sin rimelige Styrke kan bære, og at der ei heller i det Hele finder Krafttab Sted som Følge af mindre hensigtsmæssig Sammensætning. Men naar Talen er om Dyret, da gives der Mange, selv blandt dem, der med Iver og Interesse beskæftige sig med samme, der i den Grad lade haant om den Veilighed til Indblik i den dyriske Organisation, som Læren om Livet, den saakaldte Physiologie, aabner dem, at de end ikke ahne, at det staaer til dem selv at forstaae saare mange af Livsyttringerne, at forfølge de Kræfter, ved hvis Samvirkning de fremkomme, og at, om den dyriske Bygning end er saa meget kunstigere sammensat end Maskinen, at det neppe nogensinde lykkes, og i ethvert Fald er saare sjernt, saaledes at følge hver Fjer og hvert Drivhjul, som de i Maskinen ligge klart for Diet, saa er dette kun en Gradsforskjel i vor Kundskab, og ikke nogen Grund til at forjmaa det, som er tilgjængeligt, og end mindre til at kaste Underjogelsen til Side som unyttig. Om der gaaer en i Forhold til deres tilsyneladende Styrke for stor Kraft paa enkelte af de vigtigere Vægtstænger, eller om Kraften virker under ugunstige Betingelser, er saaledes, for strax at fastholde Exemplet noget mere, blandt de Forhold, som Bygningslæren aabner en temmelig sikker Udgang til at bedømme; og Ingen vil dog vel nægte, at dette er Forhold,

som ere af stor Bigtighed, og som ingen almindelig Kraftprøve (men kun den, der ligger i Dyrets fortsatte Tjeneste) kan oplyse. Ligesaa vil ogsaa et Tab af Kraft paa Grund af en Feil i Bygningen kunne opveies under Prøven ved en tilsvarende forøget Nerve- og Musselenergie, paa samme Maade, som den i Maskinen kan opveies ved et større Damptryk; men Dyrets Humeur, her dets Nerve- og Musselvirksomhed, bestaaer og vedligeholdes ligesaa lidt ved sig selv, som Dampen gjør det, og ligesom sidstnævnte fortærer Kul, saaledes forbruger førstnævnte Næringsstoffer; Krafttabet er derfor i begge Tilfælde under heldigste Forudsætning en Forøgelse af Driktomskostningerne, men bliver sjældent staaende derved alene.

Men, vil Nogen maaskee sige, vi ville indrømme Nyttens og Betydningen af Bygningens Undersøgelse, navnlig hvad de enkelte Deles Varighed og Sundhed angaaer; men for den ene Faktors Bedkommende, og det navnlig for den, som vi sætte høiest, fordi vi troe, at den opveier selv store Ufuldkommenheder i Form, nemlig det Sjælelige, som vi kalde Dyrets Livskraft, for den havde vi Provens Betydning, thi det Sjælelige har intet med Bygningen eller det Ydre at gjøre. Dette er en meget væsentlig og skadelig Bidsfarelse, der kun er mulig, fordi hidtil desværre endog de blotte Grundtræk af Physiologien (og af Naturvidenskabene i det Hele taget) meget sjældent ere kjendte. Thi for det Første skulle vi atter gjøre gjældende, at i alle levende Vægsmer er det Livet, der skaber sin Form; og naar Bygningen derfor gjør en energiff Bevægelse mulig, saa er det kun fordi Dyrets Nerve-liv kræver Udfoldelsen af en saadan Energi; selve Grundformerne udtale derfor Dyrets Karakter. Men maa dette end fastholdes som Hovedreglen, som det der gjælder for det langt overveiende Antal Tilfælde, nemlig for ethvert sundt og vel-formet Dyr, hvis Bygning er i Harmoni med sig selv, saa maae vi dog tilstaae, at der gives Undtagelser, nemlig alle de Tilfælde, hvor det fra Forsædrene nedarvede Anlæg er antydet men ikke udviklet paa Grund af Sygdom eller ydre Hin-

dringer, eller hvor Dyret (som i mange Blandingsformer) fra ueensartede Forfædre har arvet forskjelligartede eller maaskee endog modsigende Bygningstræk; hvorledes forholder Sagen sig da her? Og Svaret bliver da, at her som altid afspeiler det Sjælelige sig i alle de Redskaber, der sætte det i mere umiddelbar Forbindelse med Omverdenen; Diet, Dret, hvert Sandseredskab, hver Muskel faaer herved sit umistjendelige Præg, og er der end meget endnu at gjøre i denne Retning, saa deler den det kun med alle andre Sider af den menneskelige Videnskab; thi man vil idetmindste ligesaa let være udsat for at stufte sig med Hensyn til de mere mekaniske Forhold i Bygningen, som til dem, i hvilke den særegne Livsenergie udtaler sig. I ethvert Fald er intet lettere end at bemærke en Uoverensstemmelse mellem Dyrets aandelige Organisation og Grundtrækkene i dens Bygning, og skulde Undersøgerens Die være meget uklart, vilde dog enhver Bevægelsesyttring af Dyret snart aabenbare Misforholdet. Proven vil derfor i dette Punkt spille ganske den samme Rolle, som hvor Talen er om Legemets egentlige Mechanisme; den afgiver et Led med til Bedømmelsen, ofte et væsentligt Led, men gjør aldrig den ydre Undersøgelse unyttig eller overflødig. Den hele Tanke hører den Tid til, da man troede, at Livet som en Kjerne laae skjult i Legemet som en Skal, og da det endnu ikke var gaaet op, at de kun bestaae i og ved hinanden; og dog har allerede Goethe udtalt

Natur hat weder Kern noch Schale
Alles ist beides auf einem Male.

Men vil der saaledes aldrig kunne tilkomme Proven anden Betydning end den at være et Led af den fuldstændigere Undersøgelse, vil den saa dog alligevel ikke beholde det Fortrin tilbage, at den er mere bestemt, positiv, haandgribelig, og at den mindre let giver Anledning til Skuffelse, end den ydre Bedømmelse? Men ogsaa dette maa vistnok besvares benægtende.

Thi for det Første maa det bemærkes, at Ledelsen spiller en saa stor Rolle ved enhver Prove; den, der forstaaer at

lade Hesten tage fat paa rette Maade og i rette Tid, eller veed, hvorledes han skal skaane dens Kræfter, indtil det afgjørende Dieblif kommer, vil altid have Udfigt til at overvinde mange bedre udrustede, men mindre vel ledede Medkjæmpere. Beddeløbet's Arbejder vrimle af Exempler herpaa; ja man har ofte seet i samme Aar en Hest at overvindes paa een Bane af de samme Individier, som den med Lethed havde slaaet kort Tid forinden paa en anden Bane; hvilket Resultat giver nu Proven i et saadant Tilfælde? er det den første eller den sidste Prøve, som er den afgjørende, og hvorfor den ene mere end den anden? At Hestens Temperament kan være saadant, at den ikke lader sig lede, men af ustyrlig Hidfighed strax anspænder hver Nerve og derved opbruger sin Kraft før Tiden, skal her lægges mindre Vægt paa, fordi ogsaa dette Forhold kunde siges at henhøre til dem, der ere Gjenstand for Proven, om end med tvivlsom Ret, naar Sagen sees fra Axlens Standpunkt. Erfaringerne fra Rideskolen stemme temmelig overeens med dem fra Beddeløbsbanen; thi under den ene Rytter udfører Hesten ofte de vanskeligste Kunststykker med en Lethed, der stikker stærkt af mod den tilsyneladende Stivhed, den viser under anden Ledelse. Ved Prøvelsen af Trækheste møder ofte den Hindring, at Hesten kun sjeldent er at bevæge til at opbyde sin yderste Kraft fra Stedet; men denne Indvending har dog mindre at betyde, da man paa flere Maader allerede har vidst at omgaae den, s. Ex. ved at lade Hesten begynde Trækket med en mindre Byrde, og gradviist har forsøgt Byrden ved Paalæsning af Vægte, indtil Hesten maatte standse; og hvad i denne Retning endnu maatte være tilbage at ønske, er ikke mere, end hvad man tillidsfuldt tør betroe Opfindsomheden at udfylde.

Hovedindvendingen mod almindelige og eensartede Prøver er den, at det virkelige Udtryk for hver enkelt Hest's Ydelsesevne, den Forbindelse af Hurtighed med Bæ- eller Trækraft, der giver det størst mulige Kraftudbytte, som den formaaer at yde, ikke herved bliver udfunden. Ved et Beddeløb er saaledes, bort-

seet fra ovennævnte Tilfældigheder, intet andet afgjort, end at den vindende Hest er den, som med den valgte Byrde har udfoldet den største Hurtighed; men derimod er det ikke opløst, om ikke nogen af de Overvundne med en mindre Byrde vilde have kunnet opnaae en endnu større Hurtighed, eller om ikke andre, naar en større Byrde var valgt, vilde have distanceret den Seirende. Der er i det Hele taget, naar Spørgsmaalet er om Hestens Kraft, to Ubekjendte at oplyse, og Proven sætter en vilkaarlig Størrelse istedeffor den ene Ubekjendte, og løser den anden kun i Henhold til denne Antagelse; men i det praktiske Liv hævde begge Faktorerne deres Rigeberettigelse. Det er saaledes bekjendt, at det i England ikke er forbundet med Vanskelighed for en let Rytter at finde Jagtbeste, han har kun at vælge; men for en Mand paa 10 à 12 Lpd. er det derimod yderst vanskeligt at finde en Hest, der er stærk nok til at bære ham over Grøfter og Gjerder, og Prisen paa saadanne Beste stiger derfor meget betydeligt for hvert Pund, som de formaae at bære uden Hinder for Friheden i deres Bevægelser. Men hvorledes vil man indrette en Kraftprøve, som lader begge disse Hensyn skee deres Ret? gaaer man ud fra den lette Vægt, som Tilfældet er ved Beddeløbene, udelukkes alle disse stærktbyggede, sjeldnere og kostbarere Dyr fra enhver Chance; og vil man derimod anlægge den sværere Maalestof, saa knuser man hele den store Mængde, der dog paa Grund af deres Lethed og Hurtighed baade til Ride- og til Kjørebrug, baade for deres egen Skyld og for det Afkom (saavel reent som blandet), de kunne yde, ingenlunde ere uden Bigtighed. Og med en Prøve for Arbeids- eller rettere for Bondebeste forholder det sig ganske paa samme Maade; anlægger man Proven saaledes, at det især er Trækvnen, paa hvilken det kommer an, da ville utvivlsomt Hestene fra de ivære Egne staae i det gunstigste Lys; og anlægger man Proven saaledes, at Hurtigheden eller Letheden i Bevægelsen gjør Udslaget, da er ligesaa utvivlsomt Fordelen paa de magrere Egnes Side. Men dog vil ingen nægte, at disse

stedegne Egenflaber have deres fulde Berettigelse, og at Brugere af de svære Jorder ligesaa lidt vare tjente med at opgive noget af deres Hestes Trækraft for at vinde større Letthed og Hurtighed, som omvendt Brugere af lette Jorder med at faae sværere og langsommere, om end stærkere Heste. Det er derfor kun, hvor Hestene ere aldeles eensartede, at almindelige Prøver faae nogen virkelig Betydning; thi der er Feilen ved at bestemme Produktet af Trækeve og Hurtighed efter den ene Faktor alene ofte saa ringe, at den kan betragtes som tilgivelig; men hvor sjeldne ere ikke i cultiverede Lande de Tilfælde, hvor alle Hestene ere eensartede. Blandt de arabiske og tartariske Stammer, hos Islænderne, i Gulbrandsdalen, der møde Kraftprøver ikke de Indvendinger, der ovenfor ere fremsatte, og maaskee kan det samme siges om enkelte skarpt karakteriserede Marstracer, som Suffolkhesten, Karrehesten, den flamske Hest; men hvor ville vi udenfor saadanne Tilfælde, f. Ex. her i Landet, vel træffe et eensartet Præg i saa udstrakt Betydning? — Men hvor de almindelige Prøver glippe, der have vi kun en efter hvert enkelt Individ afskjet Prøve at holde os til; men en saadan speciel Prøve udgjor (som foranævnt) en væsentlig Deel af Bedømmelsen efter Skjøn eller efter Ydre, saaledes som den daglig anvendes i Handel og Vandel; og her tjener den ydre Underjøgelse da ikke alene til at bestemme Prøvens Retning i det Hele taget, men den viser tillige, hvilke særegne Legemsdele der som mistænkelige kræve den nøiagtigste og meest fleersidige Prøvelse, og hvilke Bevæggelser det er, der afgive det strengeste og sikreste Prøvemiddel.

Naar vi altsaa endnu den Dag idag jevnlig høre Kraftprøver foreslaaede som en ny Vej at slaae ind paa, uagtet det fra først af maa stille sig som et af de simpleste og lettest tilgængelige Midler til Hestens Bedømmelse, noget som den Første, der tænkte over Sagen, skulde synes at maatte falde paa, saa forholder Sagen sig i Virkeligheden ogjaa saaledes, at det er et overordentligt gammelt, tidt optaget og ligesaa tidt paany opgivet Middel. Det er ei heller af Enfoldighed,

men fordi der virkelig er noget falskt og stuffende i de Resultater, Vedde-Kraftprøverne afgive, at den praktiske Mand altid snart igjen vender sig fra dem, om det end ikke altid staaer klart for ham, hvori Feilen ligger, og det er til en saadan Erkjendelse, at jeg har villet søge at yde et Bidrag.

Endnu kun et Ord, inden jeg forlader denne Gjenstand, om det Lys, i hvilket man saa ofte søger at stille Forbindelsen imellem de engelske Beddeløb og den engelske Avl. Det er vist nok, at England skylder Beddeløbet sin Fuldblods-race, og det er ligesaa vist, at denne Race danner det meest glimrende Træk i hele den uovertrufne engelske Avl; men det er ogsaa vist, at Beddeløbet ikke er blevet indført for Hestens Forædlings eller for Bedømmelsens Skyld, men at tvertimod Hesteracen er bleven til og vedligeholdes for Beddeløbets Skyld. Beddeløbene ere en eiendommelig engelsk Folkeforlystelse, og i dem deelte Hesten tidligere Rollen med Hjellet, kun at det ved Hesteveddeløbene var den Hurtigste, der vandt Seier, og ved Hjellobene var den Langsomste, hvorfor det ogsaa ved disse sidste var bestemt, at hvert Hjel skulde rides ikke af sin Eier, men af en af Medkæmperne. Da det snart iagttoges, at Afkommet efter østerlandske Heste, der lige fra Korstogens Tid jevnlig fortes til England, gjerne overgik Landets egne Heste i Hurtighed, lededes man naturligen til mere og mere at lægge Vægt paa saadanne Blandinger, og senere gif man stedse videre og videre, indtil Fuldblodsavlen i sin Reenhed fremstod. Men Beddeløbet var altid Maalet for Fuldblodsavlen; den hurtige Hest var Midlet til at vinde store Summer, ikke saa meget i Præmier som ved Beddemaal, og den Hingst eller Hoppe, der havde viist fremragende Løber-Egenskaber, fik derfor ogsaa ofte Værd som Tillægsdyr, nemlig som Middel til at frembringe ligesaa flygtige eller endnu flygtigere Løbere. Men det er ikke Beddeløbet som Kraftprøve eller som Middel til at sondre de gode Individier fra de mindre gode, Hveden fra Klinten, der har frembragt Fuldblodshesten, men det, at alle Midler anvendtes for at udvikle Hesten i denne ene Ret-

ning, for saaledes at forberede den til Løbet; det er den særegne Uddannelse, om man vil, den særegne Ride-skole, der sammenfattes under Navn af Training, der har dannet Løberen, ligesom Riddertidens Ride-skoler dannede den gamle Ridehest, hvis Formaal var Carousselridtet. Erfaringen har ogsaa noksom viist, at der efter ganske ubekjendte og uprovede Forældre undertiden falder berømte Løbere, og at omvendt Heste, der have seiret i mange Løb, undertiden ikke frembringe en eneste Seirer, saaledes Colonel 1825. Engländerne gjøre ogsaa Forskjel paa den Hest, hvis Betydning begynder og ender med Beddeløbet, og paa den, der har Værdi for Avlen; mangen en svagtbygget Hest staaer i sin unge Alder i hoi Priis, naar Beddeløbsbanen har viist dens Flygtighed, men naar den har bestaaet et af de strengere Løb, er dens Rolle udspilt, selv om den ikke er ødelagt, og den gaaer lige over til Kategorien Ukrudt, uden at nogen tænker paa at lægge til paa eller efter den. En anden Sag er det derimod med de kraftigt byggede Heste; ofte seirer den, men da gjerne i de lange og strenge Løb, og da er det saameget desto bedre; men ogsaa uden det hævder den sit Værd og sin Anseelse, og benyttes deels til at bøde paa Racens egen hyppige Spinkelhed, deels til at frembringe kostbare Jagt-, Ride- og Vognheste, hvis Hurtighed kun har Værd forsaavidt den er knyttet til en større Fasthed og Fylde. Ved Siden af Beddeløbsbanerne see vi jo ogsaa i England Dyrskuer efter samme Mønster som andetsteds; der moder Fuldblodshesten ved Siden af Karrehesten og andre Slags, og der tager den sin Præmie efter en Mønstring og et Skjøn, som Hingst for Jagt- og Rideheste (hackneys) og for Vognheste (coach-horses), uden at der er Tale om nogensomhelst almindelig Kraftprøve mellem de udstillede Individuer; de engelske Dyrskueberetninger, og navnlig Beretningerne om det store aarlige Møde lade ingen Tvivl tilbage derom. Og er man ikke tilfreds med Erfaringerne fra England alene, da gaaer man til de os nærmere liggende Lande; gaae f. Ex. til Neustadt an der Dosse, hvor Stodhingstens

Værdi efter Modens Fordringer skulde afgjøres ved Veddeløb, og man spørge saaledes, om Seireren Taurus har efterladt sig Laurbær, og om Kraftproven der har viist sig som nogen virkelig Sikkerhed for Afkommets Godhed. Vore egne Erfaringer ere just ei heller til Gunst for Veddeløbet som Kraftprøve for Tillægsdyr; eller har maaskee Zampa mindre sikkert nedarvet sine svage og spattede Haseled, fordi den havde bestaaet Veddeløbsprøven med Gre, eller har vort Stutteri besiddet nogen flettere Følhoppe end den ligeledes seierrige Cock-up mare. Tilfældet har villet, at vi efter disse prøvede Forældre have havt en Hingst- og en Hoppefole, som begge for deres svage, deels been-, deels harespattede Haseled i Maret 1857 som 4- og 3aarige maatte udskydes. Disse sidste Individuer vilde neppe være blevne til, hvis den sædvanlige Bedømmelse alene havde raadet; Hensyn til de bestaaende Kraftprøver gjorde, at man troede at kunne see igjennem Fingre med de fremtrædende Feil, thi Styrken var jo ad anden Vei godtgjort, og kan nogen nægte, at Kraftproven her har havt rimelige Chancer, og at den dog har skuffet, og skuffet, hvor man uden den vilde have gaaet en rigtigere Vei.

Det turde derfor synes, at den gjængse Bedømmelsesmaade, som Hesten deler med de øvrige Huusdyr, ogsaa er den naturligste og meest betryggende. Om det vil være hensigtsmæssigt, at give Monstringen ved Dyrskuerne et større Omfang, saaledes at man faaer Leilighed til at see Dyret anstrenge sig, er et aabent Spørgemaal; men jeg skal ikke nægte, at min personlige Mening er imod samme. Thi i Reglen vil den, der forstaaer at afpaasse Prøven efter Dyrets Eiendommelighed, ogsaa uden saadan Prøve vide at danne sig en begrundet Mening; og gaaer man ud fra, at man bør komme den offentlige Mening imøde, sætte ogsaa mindre Kyndige istand til at følge Dommen, da er det vistnok et Hensyn af meget stor Vægt, maaskee saa stor, at det til sine Tider vil kunne overvinde Betænkelighederne; men det bør dog ikke oversees, at man derved, ligesom ved Malkeprøver for Køer

og Veininger af Ulden hos Faar, aabner Veien for den Forberedelse og Tilpasning til Dyrskuet's Fordringer, der er en af Dyrskueternes allerfarligste Anstødsstene.

Endelig bør det endnu udhæves, at naar Dyrskuet skulle gjøre deres fulde Nytte som praktisk Veiledning for Opdrætterne, da bør de ogsaa underkastes en virksom Control. Jeg tænker mig ikke her den smaalige Control, som bestaaer i Tilsyn med, at Alt gaaer ærligt til, thi man kan dristigt antage, at i ethvert Samfund, som ikke er demoraliseret (og i et saadant hjælper dog ingen Control), der vil Følelsen af at røgte et Tillids-hverv i Medborgeres Paasyn være fuldkommen tilstrækkelig til at fjerne alle uvedkommende Hensyn. Men jeg tænker mig den Control, som ligger deri, at Dommen stadigt kan prøves ved de af Præmiedyrene tagne Afbildninger, som jo nu ved Photographiens Hjælp ere saa lette at erholde; samt den, at Dommerne gjøre den forsamlede Mængde udførlig Rede for deres Kjendelse ved en offentligt udtalt Bedømmelse af de prisættende Dyr. Dette sidste vil vistnok ofte udsætte Dommerne for smaa personlige Ubehageligheder, og saaledes gjøre hos os hidtil ukjendte Fordringer til Dommernes Sikkerhed og Karakterfasthed; men den er ligesom nødvendig, naar Dyrskuet skulle have deres Anseelse, og desuden ikke andet, end hvad Borgernes Kaldelse til Deelagtighed i Retsspleien alligevel vil fordre.

Ligeoverfor Belønninger, der som Opmuntringsmiddel høre til de mindre ligefremme Indgreb af det Offentlige, staae da de forskjellige Maader, paa hvilke der umiddelbart sørges for Tilveiebringelsen af Tillægsdyr.

Det Offentlige kan i dette Viemed enten selv tilveiebringe de uønskede Individuer, eller betale Bidrag til Private for at bevæge dem til at holde saadanne; i første Tilfælde kan det fremdeles enten udsætte dem for egen Regning og under eget Tilsyn, eller bortselge dem til den Høistbydende

under visse Indskrænkninger, hvad Salg og Benyttelse af Dyret angaae.

Udsættelse af Tillægsdyr for det Offentliges Regning og under dettes Tilsyn, eller det saakaldte Landstutteri, er paa den ene Side unægteligen et meget vigtigt Bidrag til Huusdyravlens Fremme, og en indirekte Opmuntring for Opdrætterne, forsaavidt denne derved fritages for Udgifterne ved Indkjøbet og Holdet af kostbare Dyr; men paa den anden Side har denne Maade ogsaa meest af alle Karakteren af et Formynderskab, idet den kun indrømmer Opdrætterens egne Anskuelse en begrændset og ofte meget ringe Indflydelse. Jeg har udhævet denne Omstændighed, fordi det synes, at Landstutterier egentligt aldrig have været populære blandt Opdrætterne, selv der, hvor deres Indstiftelse maa siges at være vel overveiet og saagodtsom nødvendig, naar en af Krig eller andre Ulykker udtømt og svækket Hestestamme skulde gjenoplives og hæves. Man finder idetmindste gennemgaaende Klager og Besværinger, snart over Landstodhingstenes Ufrugtbarhed, snart over deres Fiinhed og Spinkelhed, snart over deres Forædlingstrin, og lige indtil stedegne Sygdomme bliver enhver Mangel, som kan tilskrives Egnens eller Kredsens Heste, tillagt Landstutteriet og dette alene. Endnu mere træder dog Landstutteriernes Mangel paa Anerkjendelse frem i de kunstige Midler, der ere benyttede for at sikke dem en mere udstrakt Birkefreds; thi, for ikke at tale om Forbud mod eller Indskrænkning af Privates Hingstehold, har man gennemgaaende anvendt lave Springpenge, eller endog Fribedækning for enhver velbygget „approberet“ Hoppe, som Løffemidler for den fattigere Opdrætter. Disse samme Løffemidler ere derpaa atter, navnlig fra de større og mere selvstændige Opdrætters Side, anførte som Indvendinger mod Landstutteriet; idet dette paastodes at medføre en ødelæggende Concurrence for det private Hingstehold, saa at Opdrætterne ikke kunde have Haab om igennem passende Springpenge at see de Udgifter dækkede, som Anskaffelsen af gode og kraftige Hingste medførte; og fra saavel

større som mindre Opdrætters Side gjordes det gjældende, at Landracen nødvendig maatte gaae tilbage, naar alle gode Hopper droges til Landstutteriet, istedetfor at bidrage til Landracens Bedligholdelse og trinvis Forbedring. Denne sidste Indvending er uafviselig; men det er indlysende, at den fra Concurrencen hentede Besværing idetmindste ligesaa ofte har været en søgt Undskyldning for at dække egen Uvirksomhed, som nogen virkelig sølt Ulempe; thi det er idetmindste kun undtagelsesviis, at Landstutterier have kunnet yde mere end en ringe Brøk af de til Hoppemængden nødvendige Hingste. I dette Forhold til Opdrætterne turde der være en Opfordring til ikke at give Landstutteriet større Udstrækning eller længere Varighed, end aldeles nødvendigt; og det vil derfor være paa sin Plads at stille denne Anstalts særegne Virksomhed frem ved Siden af beslagtedes, for at det kan blive klart, hvad der kun ad denne Vej lader sig opnaae, og paa den anden Side derimod, hvilke Formaal der kunne forfølges ogsaa paa andre, mindre ildefete, Maader.

Det viser sig da først, at Landstutteriet bliver nødvendigt, hvor det ikke blot gjælder en Udvikling og en Forbedring, men en ligesrem Gjensødelse af Hestestammer, navnlig altsaa hvor Krigen har opbrugt og bortført alt hvad der havde Værd som Tillægsdyr, og kun ladet svage, uudviklede eller affældige Individier tilbage til at forplante Arten. Det er ogsaa Landstutteriernes historiske Grund. I Tydskland som i Frankrig er det for at raade Bod paa Følgerne af langvarige og udtømmende Krige, at omfattende offentlige Foranstaltninger til Hesteavlens Fremme ere kaldte til Live, og i de allernyeste Tider see vi noget lignende af samme Grunde at træde i Virksomhed i Algerien. Thi da den langvarige Krig saaledes havde ødelagt Arabernes Hesteavl, at mange Stammer ikke besade andet end deels ganske unge, deels affældige, eller dog mangelfulde, til Krigen ubrugelige Dyr, maatte den franske Regjering træde til, og ved Indkjøb deels fra de mindre medtagne Stammer, deels fra Tunis oprette Hingstedepoter, til

Brug for de Indsødtes Hopper; Trangen var ogsaa virkelig saa stor, at Araberne trods deres Mistillid til Franskmændene og almindelige Uvillie mod alle nye, ikke i Koranen foreskrevne, Indretninger, i temmelig stor Udstrækning benyttede den tilbudne Hjælp, og Tilstrømningen skal stadigt have været i Tiltagende. — Men til Landstutteriernes Oprettelse og Vedligeholdelse har dog endnu et Hensyn været medvirkende, nemlig Nødvendigheden eller dog Usikkerheden af at tilveiebringe den militære Remonte i Landet selv, og dette Hensyn har været saa sammenslettet med ovennævnte, at det vil være vanskeligt baade i de tydske Foranstaltninger og i de franske (ligesaa Colberts Tid), at sondre hvad der maa tilskrives enhver især. Vi see derfor i Reglen den mere eller mindre syldestgjørende Opfyldelse af Rytteriets Fordringer opstillet som Prøvesteen for Landstutteriernes praktiske Værdi; ligesom man ogsaa tidligere i Remontens Interesse paa mange Steder troede at maatte underkaste Hoppen en forudgaaende Undersøgelse, om den ogsaa egnede sig for det tilsigtede Maal, inden der gaves den Udgang til Depotets Hingste, og andetsteds forbeholdtes Remonteindkjøbet en Forkjørsret til nedsat Priis; og naar alle disse Indskrænkninger opgaves en efter anden, da er det ikke, fordi Opgaven forandrede, men fordi det mere og mere viste sig, at de istedetfor at understøtte Formaålet, modarbejdede dette, deels nemlig ved at vække Uvillie og Mistænksomhed hos de mindre Opdrættere, deels ved at gjøre Omsætningen mere besværlig, og derved Tillægget ofte mere byrdefuldt end lønnende. — Der er imidlertid, navnlig hos os, Anledning til at sjele imellem de ovennævnte tvende Hovedsiemed for Landstutteriets Virksomhed, idet der ikke kan være nogen Anledning til at sætte vore Landracers Tilstand ved Siden af den, der andetsteds har gjort det Offentliges energiske Indgriben saa nødvendig; medens der derimod nok kunde siges at være Grund for os til at søge at forskaffe vort Rytteri Heste, der have mere Lethed og Rideseform, end den Landhesten i Almindelighed frembyder, især da Landbrugets Fremskriden maa antages at

ville gjøre Kløften mellem Plov- og Rytterhesten stedse større og større. Men skulde man komme dertil, at anvende denne utvivlsomt meget betydningsfulde Foranstaltning i Remonteringens Tjeneste, da bør den ogsaa træde frem for Dagen som saadan, og ikke under Maske af Hesteavlens Forædling eller Fremme, eller som Opmuntring for Landbruget; thi det er aabenbart, at den da baade hvad Balget af Hingste, de Fordringer, der blive at stille til Hopperne, og Stationerne angaaer, maa have sine egne (s: Militar-Statens eller specielt Rytteriets) Interesser for Øie, og det maa blive en underordnet, om end meget ønskelig, Omstændighed, om Opdrættet i Almindelighed eller enkelte Egnes Opdræt i Særdeleshed vinder derved. Flere Steder, og navnlig i Lydfkland, har man villet give det Udseende af, at Militar-Statens Interesser i denne Henseende vare solidariske med Landbrugets, efter som Rytterhesten netop var en i alle Retninger brugbar Hest; men det er ikke gaaet bedre med dette Beviis, end med det meget lignende, der af Forædlingens Venner er anført til Fordeel for den af dem beskyttede Avl af forædlede Heste, at disse nemlig altid ville afgive brugbare Plovheste, naar de ikke due til andet og bedre; Landmanden har allevegne, belært af dyr Erfaring, underkjendt denne Paastand, og har i denne som i alle andre Retninger maattet sande, at det kun er gjennem Specialiseringen at Fuldkommenheden naaes. — Anvendelsen af det her udviklede ligger maaskee ikke fjern; det mangler ikke paa Udtalelser selv af erfarne og ansete Landmænd, at ikke alene Landstutterier, men ogsaa Stamstutterier ere usødvendige om ikke skadelige, og Consekventsen fører det i Grunden med sig, at Stamstutteriet kun er til som Planteskole for de rundt omkring i Landet udsatte Hingste; seet fra Landbrugets Side alene er det meget muligt, at en saadan Betragtningemaade er berettiget, men Rytteriets Fordringer ere paa den anden Side kategoriske og kunne ikke vises tilbage, og naar Stamstutterier ophøre at have Betydning for Landbruget, fordi de jevnere Slags Heste betale sig ligesaa godt eller bedre end de

forædlede, og langt fra medføre samme Risiko som disse, saa bliver det en Nødvendighed for den Institution, som ikke kan undvære dem, at træde frem i Forgrunden og overtage deres Ledelse. For mit eget Vedkommende er jeg ikke i Tvivl om, at den Tid ikke er fjern, da offentlige Stutterier ogsaa hos os ville betinges fortrinsviis af militære Hensyn.

Men ligesom det altsaa er det specielle Fortrin ved Landstutteriet, at det yder Opdrættet et Materiale, som Landet (eller idetmindste Egnen) ellers vilde savne, medens det er dets væsentligste Mangel, at det netop ved dette i Reglen Fremmedartede bryder den naturlige Sammenhæng imellem Landbrugets og Landhestens Udvikling, saa er Forholdet anderledes og ofte modsat ved Underholdssystemet, som bestaaer deri, at det Offentlige betaler den private Eier en vis aarlig Sum, for at holde et dygtigt Tillægsdyr til Egnens Raadighed. Dette System tjener derfor som naturlig Udfyldning for Stutterisystemet, og er navnlig meget skikket til at afløse dette.

Underholdspengene kunne snart have Karakteren af en blot Godtgjørelse, idet Eieren ved disse holdes skadesløs s. Ex. for de i Forhold til Dyrets Værdi lave Springpenge, eller for Opgivelsen af den Udfigt til Binding, Salget af Dyret vilde yde; snart er det et Slags Præmie, der istedetfor at udpege Dyret til Salg, — saaledes som Erfaringen har viist ofte at være Tilfældet med de ved Dyrskuerne uddelte Belønninger —, sikkrer Dyrets Tilstedeværelse i den Egn, hvor det antages at gjøre meest Nytte. Underholdssystemet roses meget hvor det er forsøgt, navnlig ogsaa som et meget billigt System, idet selv de høieste Godtgjørelser *) ikke overstige, hvad hver enkelt Hingst pleier at koste i de offentlige Stutterier paa Grund af disse mere sammensatte Bestyrelse; og ligeledes udhæves det

*) Underholdspenge, som i Frankrig tilstaaes Eiere af prisværdige Hingste, varlede tidligere fra 700 til 100 Frcs. aarlig (fra c. 250 — 36 Rdlr.), og siden 17 Juni 1852 fra 1200 — 100 Frcs. (fra 425 — 36 Rdlr.).

som et Fortrin, at Eierens Interesse her afgiver en Garanti mod det Misbrug (Overbenyttelse, utilstrækkelig Pleie) af Hingsten, som det omhyggeligste Tilsyn ikke formaaer at forhindre, hvor det Offentliges Eiendom midlertidigt er overdraget Privatmænds Afbenyttelse, eller betroes hans Omsorg. Det synes ogsaa, at det er dette System, der har foresvævet de Landmænd, der her i Landet have tilraadet Landstutteriernes Nedlæggelse til Fordeel for en Udvidelse og Forøgelse af de nu anvendte Hingstpræmier.

Et Indkjøb af Tillægsdyr for offentlig Regning, og senere Bortsalg til den Høistbydende, kun at denne er bosat indenfor visse Kredse, og paatager sig visse Forpligtelser med Hensyn til Dyrenes Anvendelse til Avl, horer ligeledes til de forsøgte Midler. Hensigten har været at opnaae det samme som ved Udstationering for offentlig Regning, og dermed forbinde den Garanti for hensigtsmæssig Benyttelse, som Eierens Interesse afgav. Erfaringen har imidlertid ikke talt for dette System; det har intet Fortrin for Underholdssystemet, og Kjøberne have som oftest været større Landeieendomsbesiddere, der saaledes modtog en Præmie, de ikke behøvede, og for hvilke tillige den Fordeel, Dyrets mere udstrakte Afbenyttelse afgav, ikke kunde være nogen Drivefjer. Denne Fremgangsmaade er ogsaa efterhaanden mere og mere forladt, især efter at Private ved Aktieforeninger ere indflaaede paa en meget nær liggende Bei, der yder de samme Fordele, uden at medføre samme Ulemper.

Hvad endelig Fribedækning angaaer, da er dennes Betydning som Opmuntringspræmie i Reglen saa lille, at den kun kan antages at spille nogen Rolle paa saadanne Steder, hvor den mindre Opdrætter mangler Interesse for Afkommets Bestaafenhed, og derfor opsøger den nærmeste eller billigste Hingst; med en tiltagende Udvikling af Avlen, hvad enten den betinges af fremfærdende Dplysning alene, eller tillige af en forøget Salgspris for det velopdrættede unge Dyr, maa dette Hensyn derfor tabe enhver Bægt. Hertil kommer endnu det

Diøse ved idetmindste tilsyneladende at formindſke Chancerne for den private Hingſtholder, et Henſyn, ſom ſaameget mere bør komme med i Betragtning, ſom Tilboieligheden til Hingſthold i Reglen ikke er ſtor. — Det ligger fremdeles i Sagens Natur, at naar et Fribedækningsſyſtem ſkal gjøre nogensomhelſt Nytte, ſaa maa det knyttes til ſaadanne lidet hndede Indſkrænkninger, ſom den, at Hoppen forud underſøges, og vrages, naar dens Form ikke paaſer til Hingſtens, eller naar den lider af ſkadelige og navnlig arvelige Feil; og ſøger man at opſtille almindelige Kategorier, for at omgaae den Vanſkelighed, at Almuen neppe nogetſteds vil være villig til at troe paa Underſøgerneſ Upartithed, ſaa falder man uundgaaeligen i den ikke mindre Miſlighed, at fremlokke en Parring imellem uovereensſtemmende Individider. Og at dette ikke er en blot Antagelſe, ville de Indvendinger, der ere reiſte mod § 7 af Loven af 31 Marts 1852, lettelig overbevise enhver om. Fribedækningen yder ſaaledes den virkelig tænksomme og omhyggelige Opdrætting ingen Opmuntring, dertil er Douceuren for lille i Sammenligning med Salgsprifen, der afgiver den ſande Erſtatning; men for den ligegyldige Opdrætter aabner den en Leilighed til at kaſte Skylden for ſine Miſgreb over paa det Offentlige, og han vil heri ijeldent ſavne Deeltagelſe hos Naboer og Venner, der i den tilſtaaede Fribedækning ſee en Indrømmelſe af de gunſtigſte Forhaabningers Berettigelſe.

Dyrſkuer, Stutterier og Underholdſpenge maae ſaaledes viſtnok antages at være de vigtigſte Midler til Hefteavlens Fremme; men ethvert af diſſe Midler har ſaadanne ſæregne Fortrin, at det neppe nogensinde vil kunne fuldſtændigen erſattes af et enkelt af de øvrige eller ſelv af tvende i Forening.
